

Градецька Наталія Миколаївна
*доцент кафедри соціально-гуманітарних
та правових дисциплін Київського
інституту Національної гвардії України,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЩОДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Будь-яка держава має формувати і реалізовувати правову ідеологію, здатну бути вираженням системи основних концептуальних ідей про право і правову систему суспільства. Саме на такій правовій ідеології повинна базуватись державність. Сформовані до сьогодні в теорії права і держави наукові погляди на правову ідеологію поки що далекі від досконалості.

Правова ідеологія є систематизованим науковим вираженням правових поглядів, уявлень, правових вимог верств, груп населення, суспільства загалом.

Правова ідеологія є органічним складником суспільно-правової культури. Правові ідеї, теорії, концепції, які відповідають вимогам та інтересам суспільства, самі по собі є правовими цінностями і позитивно впливають на формування індивідуальної правової культури громадян. Наприклад, праці Д. Локка, І. Канта, Ш. Монтеск'є стали теоретичною основою сучасної концепції правової держави, яка у свою чергу є невід'ємним елементом, ядром правової ідеології сучасних цивілізованих держав. Ознайомлення з працями зазначених вчених формує позитивну правосвідомість і підвищує рівень правової культури громадян. Але, крім позитивного впливу правових теорій, вчень, концепцій, правосвідомість окремих громадян, соціальних груп і суспільства загалом зазнає впливу ряду негативних чинників, які стають перешкодою на шляху формування позитивної, гуманістичної правової ідеології О. Краснокутський виділяє такі проблеми формування ідеології державотворення (яка безпосередньо пов'язана із правовою ідеологією) в Україні: 1) відсутність чітко вираженої спрямованості розвитку суспільства; 2) існування когнітивного державотворчо-ідеологічного дисонансу; 3) фрагментарність державотворчо-ідеологічного поля й різноплановість його напрямків; 4) зростання соціального песимізму; 5) існування синдрому дива; 6) певна кволість, розпорошеність у просторі й часі, безсистемність ідеологічно-державотворчої діяльності, відсутність у ній чіткого ядра, «мозкового центру», специфічної національної «фабрики державотворчої думки», де б відбувалась генерація та провадження такої діяльності; 7) недосконалість формату державотворчо-ідеологічної взаємодії, другої її форматної лінії (переважно асиметричний зворотній вплив правосвідомості на політичну свідомість у межах відповідної духовної матриці); 8) просування на перший план у суб'єктності державотворчої ідеології носіїв державної влади та відхід на другі плани інших суб'єктів цієї ідеології, й передусім широких народних мас; 9) укорінення в ідеальних обрядах суспільства ілюзорного державотворчо-ідеологічного кластеру, відособлення іншого, вищого та більш

визначального – наукового, унаслідок чого духовні сили ідеології державотворення залишаються сповна не задіяними, а її державотворчий потенціал – невикористаним; 10) зростання радикалізму [1, с. 27–28]. Загалом слід погодитись із такою характеристикою стану ідеології державотворення в Україні і пов'язати цю ситуацію з недоліками національної правової ідеології, яка, незважаючи на потужний потенціал вітчизняної юридичної науки, все ще перебуває на етапі початкового формування (зародження). Серед основних проблем формування правової ідеології в Україні слід назвати такі: відсутність чіткої правової основи для формування національної правової ідеології, негативний вплив процесів інформатизації та глобалізації на процес формування національної правової ідеології, низький рівень загальної культури, духовності та моральності сучасного суспільства, нав'язування стандартів правової ідеології інших держав українському суспільству [2, с. 100–104].

Проблеми формування та розвитку національної правової ідеології напряму пов'язані з проблемами формування громадянського суспільства. Так, в Україні ще наявний комплекс проблем, що є актуальними як для суспільства, так і для держави: зберігаються тенденції до непрозорості, закритості та забюрократизованості в діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, замість налагодження ефективного діалогу з суспільством; недосконалість чинного законодавства створює штучні бар'єри для утворення та діяльності інститутів громадянського суспільства; механізми участі громадськості у формуванні та здійсненні державної політики належним чином не реалізуються; податкове навантаження не стимулює діяльність і розвиток інститутів громадянського суспільства та їх підтримку вітчизняними благодійними організаціями; більшість інститутів громадянського суспільства не має доступу до державної фінансової підтримки та вітчизняної благодійної підтримки; потенціал інститутів громадянського суспільства щодо надання соціальних послуг населенню повною мірою не використовується.

Враховуючи те, що правова ідеологія є невід'ємною частиною правової культури та правової системи відповідного суспільства, необхідно виділити такі напрями її формування та поширення: розробка на доктринальному рівні основних засад (ядра) національної правової ідеології (національної ідеї) із залученням представників громадських об'єднань та політичних партій; прийняття на рівні закону загальнодержавної стратегії (національної ідеї) розвитку України як європейської соціальної правової держави; популяризація національної стратегії (ідеї) розвитку України; правова освіта та правове виховання в класичному розумінні; утворення на законодавчому рівні національної дитячої та молодіжної організації, основним завданням якої стане патріотичне й правове виховання молоді; підтримка та розвиток національного кінематографу та літератури правовиховного змісту; прийняття на рівні закону оновленої загальнодержавної програми підтримки вітчизняного виробника; розвиток національного сектору Інтернет в частині патріотичного та правового контенту; інші напрями формування національної правової ідеології [3, с. 78–79].

Суб'єктами формування національної правової ідеології є найкращі представники наукових шкіл України, ті науковці, які консолідують зусилля навколо цієї ідеї – створити національну правову ідею, систему фундаментальних правових цінностей, на основі якої буде будуватись вся державна політика. Державна ідеологія в цьому випадку повинна бути похідною від ідеології правової, враховуючи принцип верховенства права над державою [4, с. 12–20].

Основним методом формування та поширення національної правової ідеології, безумовно, є метод переконання, адже правова ідеологія як частина правової культури передбачає тільки добровільне пізнання основних правових ідей, концепцій, вчень, теорій і формування на їхній основі власних правових переконань. До основних способів формування та поширення національної правової ідеології можна віднести: 1) проведення круглих столів, конференцій, семінарів з питань формування національної правової ідеології; 2) використання ЗМІ – телебачення, преси, радіо та Інтернет для вивчення громадської думки та поширення правових ідей, теорій, концепцій; 3) виробництво тематичних документальних і телевізійних програм, художніх фільмів, які пропагують основні правові ідеї, формують позитивні правові установки та переконання; 4) друк юридичної літератури ідеологічного спрямування; 5) ідеологічна правова робота в дитячих та молодіжних організаціях (тематичні лекції, ділові ігри, конкурси на правову тематику тощо); 6) загальнонавчальні способи правової освіти та виховання (правова агітація та пропаганда, зустрічі з трудовими колективами, проведення мітингів і зборів, розміщення агітаційних плакатів, стендів, бігбордів, соціальна реклама тощо); 7) інші способи формування національної правової ідеології.

Отже, формування національної правової ідеології як невід'ємної частини правової культури є складним і тривалим процесом, який вимагає використання всіх описаних напрямів, методів та способів, включаючи класичні способи й методи правової освіти та виховання. Мета формування концепції національної правової ідеології – створити ідеологічну основу для розвитку української державності, правового закріплення національної ідеї розвитку України як суверенної, незалежної, правової соціальної держави, у якій найвищою цінністю визнаються права і свободи людини [5, с. 17].

Список використаних джерел:

1. Краснокутський О. В. Взаємозв'язок політичної та правової свідомості: проблема формування ідеології державотворення : монографія. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2014. 428 с.
2. Коцюба О. Правологія – наука третього тисячоліття, або новітня ідеологія прав, свобод і обов'язків людини. *Право України*. 2003. № 8. С. 100–104.
3. Луцький А. І. Формування та розвиток правової ідеології в Україні : монографія. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2015. 312 с.

4. Удовика Л.Г. Формування теорії правової системи у юридичній науці (Ч. 1). *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 12–20.

5. Войтанович О.Й. Формування національної правової ідеології в умовах глобалізації. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2017. 20 с.